

УДК 338.432-631.152

О. В. Стрельченко,
аспірант, Херсонський державний аграрний університет, м. Херсон

DOI: 10.32702/2306-6792.2019.1.40

АНАЛІЗ ЕКОНОМІЧНИХ РИЗИКІВ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ ТА УПРАВЛІННЯ НИМИ

O. Strelchenko,
postgraduate, Kherson State Agricultural University, Kherson

ECONOMIC RISK ANALYSIS AND MANAGEMENT IN AGRICULTURAL ENTERPRISES

Важливу роль у розвитку економіки країни відіграють підприємства аграрного сектору, які варто розглядати як один із вагомих чинників формування й розвитку конкурентоспроможності економіки, підтримки внутрішнього ринку, як важливе джерело формування бюджету різних рівнів. Ця галузь безпосередньо залежить від погодно-кліматичних умов, природних стихійних лих, у результаті яких підприємства аграрного сектору постійно перебувають під впливом різноманітних ризиків. Найбільш вагомими вважаються виробничі ризики, пов'язані із дотриманням технології виробництва, а також техногенні, антропогенні, радіаційні, інформаційні та інші. В сучасних умовах господарювання значимість набуває питання щодо врахування дії економічних ризиків. Статтю присвячено аналізу економічних ризиків аграрних підприємств та необхідності управління ними, розглянуто поняття економічного ризику, класифікація ризиків та етапи управління ними. Метою управління підприємством є забезпечення його планомірного та сталого розвитку для отримання прибутку. Економічний ризик у діяльності підприємства є невід'ємним, складним але необхідним чинником. Зважений, обґрунтований та розрахований розмір ризику дасть можливість підприємству отримати більший розмір прибутку. Але водночас для розрахунку рівня ризику відсутні єдині стандарти, оскільки чинників, які впливають на ризик дуже багато. На прикладі підприємств Херсонської області проаналізовано економічні ризики аграрних підприємств на підставі даних фінансової звітності за 2016—2017 роки. Проведено кількісний та якісний аналіз діяльності підприємств. Встановлено чинники ризикованості для досліджуваних підприємств та запропоновано шляхи оптимізації ризиків для прийняття управлінського рішення, що забезпечать ефективний результат господарювання підприємства. За результатами дослідження згруповано чинники ризику та інструменти мінімізації ризиків. Враховуючи те, що в сучасних умовах підприємства працюють в умовах часткової визначеності, діагностика та управління ризиків потребує розробки стандартів, які б спирались на міжнародний досвід та національну практику.

Companies of the agrarian sector play an important role in the development of the national economy, which should be considered as one of the important factors in the formation and development of the competitiveness of the economy, support of the domestic market as an important source of budget formation at different levels. This industry is directly dependent on weather and climatic conditions, natural disasters, as a result of which the enterprises of the agrarian sector are constantly under the influence of various risks. The most important are the production risks associated with the observance of production technology, as well as man-made, man-made, radiation, information and other. In today's economic conditions, the issue of taking into account the impact of economic risks becomes a matter of importance. The article is devoted to the analysis of economic risks of agrarian enterprises and the need for their management, the concept of economic risk, the classification of risks and the stages of their management are considered. The purpose of enterprise management is to ensure its systematic and sustainable development for profit. Economic risk in the activity of an enterprise is an integral, difficult but necessary factor. Weighted, justified and calculated risk size will enable the company to obtain a larger amount of profit. But at the same time, there are no common standards for calculating the level of risk, since there are a lot of factors that influence the risk. On the example of the enterprises of the Kherson region, the economic risks of agrarian enterprises were analyzed on the basis of financial reporting data for 2016-2017 years. Quantitative and qualitative analysis of the activity of enterprises was carried out. The risk factors for the investigated enterprises are established and the ways of optimization of risks for the management decision making that provide the effective result of the enterprise management are offered. The results of the study grouped risk factors and risk minimization tools. Taking into account that under present conditions, enterprises operate in conditions of partial certainty, diagnostics and risk management require the development of standards based on international experience and national practice.

Ключові слова: економічний ризик, управління ризиками, алгоритм управління ризиками, ефективний результат господарювання.

Key words: economic risk, risk management, risk management algorithm, effective economic management result.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Сільське господарство традиційно одна з найважливіших і водночас найбільш ризикових галузей економіки України. Ця галузь суттєво за-

лежить від погодно-кліматичних умов, у результаті яких підприємства аграрного сектору постійно перебувають під впливом різноманітних ризиків. Найбільш вагомими вважаються виробничі

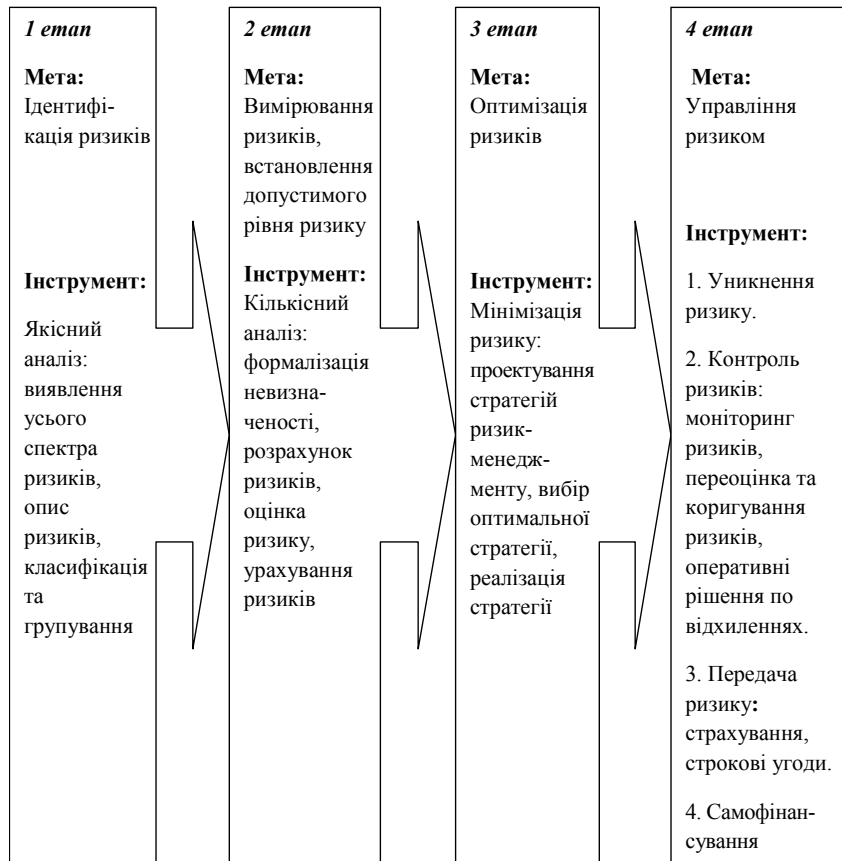

Рис. 1. Етапи управління ризиками

Джерело: [9].

ризиків, пов'язані із дотриманням технології виробництва, а також техногенні, антропогенні, радіаційні, інформаційні та інші. В сучасних умовах господарювання вагомості набуває питання управління економічними ризиками.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Аналіз наукових досліджень щодо ризиків господарської діяльності підприємств показав, що вітчизняні та зарубіжні науковці приділяють увагу цій темі. Класифікацію чинників і видів економічних ризиків аграрних підприємств відображено в роботах І.В. Артімонової [1]. На її думку, управління ризиками — це процес прийняття управлінських рішень і здійснення їх за допомогою різних методів і заходів, що дозволяє виявити потенційні ризики, спрогнозувати настання, оцінити ступінь їх впливу і не допустити можливість настання ризикових подій, або зменшити їх негативні наслідки.

О.А. Ботвиновська [4] досліджувала зарубіжний досвід у сфері ризик-менеджменту в аграрному секторі економіки. І.Т. Балабанов, А.І. Балабанов [2] розкривають сутність ризик-менеджменту, його організацію, стратегію, прийоми, методи зниження ризику.

Напрацювання щодо поняття економічного ризику, методи його ідентифікації, аналізу та оцінки, а також виявлення шляхів мінімізації знайшли відображення в роботах М.Д. Балджи [3]. Вагомий внесок з питань теорії і практики управління ризиками здійснено зарубіжними науковцями Т. Andersen, К.А. Froot, М. Crouhy [12—14].

Таким чином, вивчення засад теорії ризик-менеджменту, викладеної у працях вказаних авторів, дає можливість застосовувати теоретичні напрацювання під час управління ризиками та прийнятті управлінських рішень. Враховуючи вагомі здобутки, необхідно зауважити, що сьогодні економічна ситуація в Україні розвивається досить динамічно та характеризується зростанням кількості нових кризових явищ, що потребує додаткового аналізу з метою удосконалення існуючих та розробки нових заходів управління ними. За таких умов поняття "економічний ризик" потребує нових тлумачень, обґрунтувань та систематизації.

МЕТА СТАТТІ

Метою статті є проведення аналізу економічних ризиків аграрних підприємств для розробки алгоритму управління ними.

Таблиця 1. Класифікація ризиків

Рівень виникнення	<ul style="list-style-type: none"> • Фірмовий (мікрорівень). • Галузевий. • Міжгалузевий. • Регіональний. • Державний. • Глобальний (світовий)
За сферою виникнення	<ul style="list-style-type: none"> • Зовнішні. • Внутрішні (обидва види ризиків мають власну велику класифікацію)
За часом виникнення	<ul style="list-style-type: none"> • Короткотермінові. • Постійні
За рівнем витрат	<ul style="list-style-type: none"> • Мінімальні. • Середні. • Оптимальні. • Максимальні чи допустимі. • Критичні. • Катастрофічні
За ступенем правомірності	<ul style="list-style-type: none"> • Правомірні (виправдані). • Неправомірні (невиправдані)
Щодо об'єктивності	<ul style="list-style-type: none"> • Із об'єктивною ймовірністю. • Суб'єктивною ймовірністю. • Суб'єктивно-об'єктивною ймовірністю
Щодо часу прийняття рішень	<ul style="list-style-type: none"> • Випереджувальні. • Своєчасні. • Запізнілі
Щодо можливого фінансового результату	<ul style="list-style-type: none"> • Чисті. • Спекулятивні
Щодо врахування тимчасового фактору	<ul style="list-style-type: none"> • Статичні. • Динамічні
Причини (рід небезпеки), що викликають несприятливі події	<ul style="list-style-type: none"> • Соціально-політичні. • Адміністративно-законодавчі. • Виробничі. • Комерційні. • Фінансові. • Природно-екологічні. • Демографічні. • Геополітичні
Об'єкти, на які спрямовані ризики	<ul style="list-style-type: none"> • Життя та здоров'я громадян. • Майнові ризики
За часом дії	<ul style="list-style-type: none"> • Ретроспективні. • Поточні. • Перспективні
Зв'язок із підприємницької діяльності	<ul style="list-style-type: none"> • Підприємницькі. • Не підприємницькі.
Належність до країни функціонування господарського суб'єкта	<ul style="list-style-type: none"> • Внутрішні. • Зовнішні
Причини виникнення	<ul style="list-style-type: none"> • Невизначеність майбутнього. • Нестача інформації. • Суб'єктивний вплив

Джерело: сформовано автором на основі [7; 8; 10; 11].

ВИКЛАД ОСНОВНИХ РЕЗУЛЬТАТІВ ДОСЛІДЖЕННЯ

Сутність економічного ризику в історичному контексті має кілька етапів. Так, П. Бернстайн виділяє такі історичні періоди економічного ризику: 1200—1700 рр. — величина ризику визначалась з використанням теорії ймовірностей; 1700—1900 рр. — ключовим поняттям у теорії ризику стало поняття "невизначеності", відкрито закон великих чисел; 1900—1960 рр. — ризик визнали невід'ємною складовою підприємництва, саме поняття "ризик" стало звичним у суспільстві; 1960 р. і по теперішній час — започатковано нову науку — фінансовий ризик-менеджмент [5], сутність якого по-

лягає в мінімізації можливих збитків, які може понести бізнес.

Основні етапи управління ризиками наведено на рисунку 1.

Ефективне управління виробництвом передбачає ґрунтовну оцінку ризиків, визначення їх наслідків та нейтралізацію загроз. Слід зважити, що повне уникнення ризиків неможливе, вони наявні через об'єктивні фактори, наприклад відсутність повної інформації, неможливість точного прогнозу щодо багатьох параметрів функціонування підприємства. Тому суб'єкти господарювання, прагнучі мінімізувати втрати, мають максимально передбачати різні типи ризиків, тобто класифікува-

Таблиця 2. Зведений аналіз фінансових показників діяльності підприємств

Показник	Підприємство 1			Підприємство 2		
	2016 р.	2017 р.	зміна за рік	2016 р.	2017 р.	зміна за рік
Чистий дохід, тис. грн	91 482	131 114	39 632	28 497	32 560	4 063
Собівартість, тис. грн	(59 771)	(103 066)	(43 295)	(17 390)	(18 161)	(771)
Інші опер. доходи, тис. грн	9 146	11 224	2 078	1 215	183	(1 032)
Адміністративні витрати, тис. грн	(1 232)	(1 740)	(508)	(1 224)	(1 596)	(372)
Витрати на збут, тис. грн	(2 565)	(3 464)	(899)	(291)	(197)	94
Інші операційні витрати, тис. грн	(6 323)	(10 425)	(4 102)	(91)	(2 588)	(2 497)
Інші фін. доходи, тис. грн	2	62	60	-	-	-
Інші доходи, тис. грн	-	3 361	3 361	-	-	-
Фінансові витрати, тис. грн	(4 086)	(4 820)	(734)	(37)	-	37
Інші витрати, тис. грн	-	(117)	(117)	-	(250)	(250)
Прибуток, тис. грн	26 653	22 129	(4 524)	10 679	9 951	(728)
Всього доходів, тис. грн	100 630	145 761	45 131	29 712	32 743	3 031
Всього витрат, тис. грн	(73 977)	(123 632)	(49 655)	(19 033)	(22 792)	(3 759)
Рентабельність, %	36	18	(18)	56	44	(12)
Площа земель, га	4 206	4 464	258	1 412	1 314	(98)
Прибуток на 1 га, тис. грн	6	5	(1)	8	8	-
Операційні витрати, тис. грн	80 481	130 304	49 823	20 590	19 398	(1 192)
Операційні витрати на 1 га, тис. грн	19	29	10	15	15	-

Джерело: за даними [15—18].

ти ризики відповідним чином, джерела їх виникнення, можливість настання, наслідки і втрати для підприємства.

З метою ідентифікації ризиків необхідно оцінити весь спектр факторів, що мають вплив на функціонування господарської одиниці та в залежності від наявної вхідної інформації застосувати ті чи інші методи аналізу ризику. В сучасній економічній теорії існує досить велика та різноманітна класифікація ризиків.

Зазначена класифікація є базовою, багато видів ризиків мають власну досить велику класифікацію. Необхідно детально вивчити максимальну кількість чинників, як зовнішніх так і внутрішніх, та застосувавши відповідні методи аналізу, розробити алгоритм управління ризиками для певної господарчої одиниці.

Розглянемо на прикладі аграрних підприємств Херсонської області модель управління економічними ризиками. Основна специфікація підприємств — вирощування зернових, зернобобових культур та соняшника. Згідно з рисунком № 1 проведемо ідентифікацію та вимірювання ризиків для досліджуваних підприємств:

— Підприємство 1 Каховського району Херсонської області. Площа оброблюваних земель у 2016 році склала 4 205,95 га (в т. р. 3 186,00 га — зрошувальні), у 2017 році — 4 463,95 га (в т. р. 3 379,00 га — зрошувальні). Залишкова вартість основних засобів на 01.01.2018 р. 113 299,00 тис. грн, з них 84 345,60 тис. грн — вартість сільськогосподарської техніки та систем зрошення. Протягом 2016, 2017 звітного року підприємством здійснено придбання нової сільськогосподарської техніки та систем зрошення, в т. р. і за рахунок залучених кредитних коштів банків.

— Підприємство 2 Нововоронцовського району Херсонської області. Площа земель у 2016 році склала 1 412,18 га, у 2017 році — 1 313,83 га, підприємство зрошення не використовує. Залишкова вартість основних засобів на 01.01.2018 р. 6 447,00 тис. грн, з них вартість сільськогосподарської техніки незначна, основна частина техніки зношена.

Підприємства є платниками єдиного податку (4 група); інші умови податкового законодавства є рівними; також вважаємо, що підприємства знаходяться в рівноцінних ринкових умовах (застосовуємо базові ціни на матеріальні витрати в складі собівартості готової продукції, ціна реалізації виробленої продукції знаходиться на однаковому рівні).

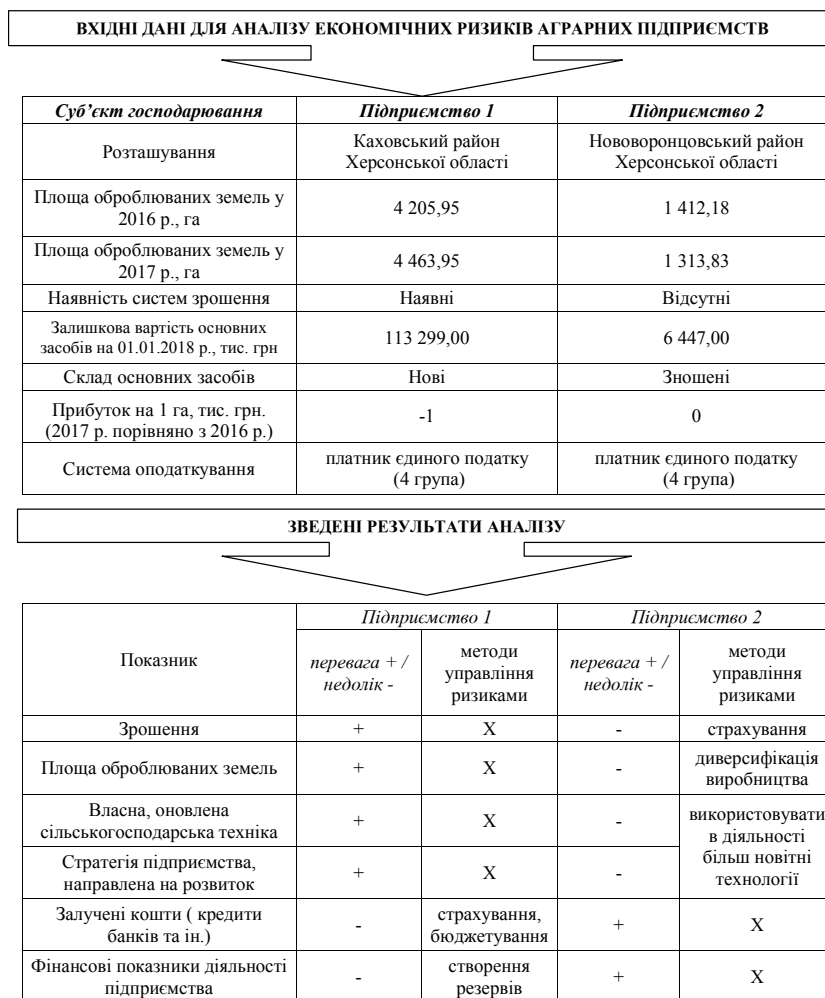
Оцінюючи ризики діяльності підприємств зауважимо наступне:

— підприємства знаходяться в одній кліматичній зоні, але у підприємства 1 є перевага — наявність зрошення, що знижує рівень посухи;

— площа оброблюваних земель підприємства 1 майже втричі більша, ніж у підприємства 2, що дає можливість диверсифікувати виробництво — зменшується залежність від виробництва одного виду продукції;

— підприємство 1 для виробничої діяльності використовує власну сільськогосподарську техніку та надає послуги щодо допоміжної діяльності в рослинництві іншим підприємствам, водночас як підприємству 2 необхідно залучати сторонні організації для вирощування та обробки врожаю — виникає залежність від наявності пропозицій щодо надання послуг;

— підприємства знаходяться в рівних економічних умовах (ринкова складова, законодавство, податки) — вказані чинники доцільно

Рис. 2. Результати аналізу економічних ризиків досліджуваних підприємств

віднести до некерованих ризиків (підприємство не має важелів впливу), під час прийняття управлінських рішень доцільно використовувати експертні методи оцінки ризиків.

Таким чином, після проведення якісного аналізу досліджуваних підприємств, можливо прийти до висновку, що діяльність підприємства 1 є менш ризиковою, так як вказане підприємство знаходиться в більш "комфортних" умовах функціонування.

На наступному етапі застосуємо кількісний аналіз для вимірювання ризиків діяльності підприємств. Для цього вивчимо показники фінансової та статистичної звітності, а саме дані Балансу (Звіт про фінансовий стан) Форма № 1 та Звіту про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід) Форма № 2 на 31.12.2016 року та на 31.12.2017 року. Нижче в таблиці 2 приведено зведений аналіз фінансових показників діяльності підприємств за 2016—2017 роки.

Як показують розрахунки, діяльність підприємства 2 є більш рентабельною та ефектив-

ною (прибуток на 1 га оброблюваних земель більше, ніж у підприємства 1). Фінансові показники діяльності підприємства 2 є більш сталими, без значних коливань за досліджуваний період.

Метою функціонування будь якого суб'єкта господарювання є отримання прибутку. Якщо оцінювати діяльність досліджуваних підприємств за розміром та динамікою прибутку, то підприємство 2 є менш ризиковим. Водночас зауважимо, що дослідження проведено за короткий проміжок часу — 2 роки. Підприємством 1 обрана стратегія, направлена на розвиток, що потребує вкладень в основні засоби (в т. р. і за рахунок кредитних коштів). Тому для підприємства 1 запропонуємо такі інструменти управління економічними ризиками:

— бюджетування — планування дохідної та розхідної частини дасть можливість, в кінцевому результаті, отримати бажаний фінансовий результат;

— страхування — вказаним інструментом підприємство користується в частині страху-

вання заставного майна під банківські кредити, розширення об'єктів страхування дасть можливість більш впевнено розраховувати на запланований розмір прибутку;

— оскільки діяльність підприємства є прибутковою, то доцільно використовувати створення резервів, запасів на покриття ймовірних непередбачуваних витрат у майбутньому (свого роду самострахування); це дозволяє оперативно реагувати на тимчасові ускладнення у виробничій, фінансовій, комерційній діяльності

Для підприємства 2 доцільно використовувати наступні методи управління ризиками:

— диверсифікація виробництва, що зменшить залежність результату діяльності підприємства від одного виду діяльності;

— використовувати в діяльності більш новітні технології (застосувати інноваційну функцію ризику), так як ринкова економіка в сучасних умовах диктує необхідність розвитку.

Вищенаведені висновки схематично зображено на рисунку 2.

ВИСНОВКИ

У результаті проведеного аналізу та оцінки ризиків аграрних підприємств було визначено, що економічний ризик у діяльності підприємства є невід'ємним, складним але необхідним чинником. Зважений, обґрунтований та розрахований розмір ризику дасть можливість підприємству отримати більший розмір прибутку. Але водночас для розрахунку рівня ризику відсутні єдині стандарти, позаяк чинників, які впливають на ризик дуже багато. Запропонуємо такий алгоритм управління економічними ризиками для аграрних підприємств:

— по-перше, провести аналіз фінансового стану підприємства — це дасть можливість об'єктивно оцінити його стан в порівнянні з іншими суб'єктами господарювання на основі коефіцієнтів рентабельності, автономності, фінансової незалежності;

— другим етапом є розробка плану функціонування підприємства, що дозволяє прогнозувати очікувані ризики та потреби підприємства в розвитку та класифікувати економічні перспективи;

— наступним є прийняття рішення щодо управління ризиками та розробкою і впровадження конкретних інструментів їх регулювання (страхування, лімітування, диверсифікацію та ін.) у залежності від цілей суб'єкта господарювання.

На основі проміжних результатів кожного етапу вищенаведеного алгоритму доціль-

ним є розробка інструментів управління ризиками аграрних підприємств, що враховує їх спеціалізацію, специфіку господарської діяльності та конкурентне середовище. Враховуючи те, що в сучасних умовах підприємства працюють в умовах часткової визначеності, діагностика та управління ризиків потребує розробки стандартів, які б спирались на міжнародний досвід та національну практику.

Література:

1. Артимонова І.В. Класифікація чинників і видів господарських ризиків аграрних підприємств. Економіка та управління АПК. 2012. № 7(93). — С. 20—25.

2. Балабанов І.Т., Балабанов А. І. Страхование: учебник для вузов. — СПб: Питер, 2004. — 256 с.

3. Балджи М.Д. Удосконалення процесу управління економічними ризиками при прийнятті народногосподарських рішень. Вісник соціально-економічних досліджень. — 2013. — № 4 (51). — С. 197—204.

4. Ботвиновська О.Л. Сучасні тенденції зарубіжного досвіду індексного страхування аграрних ризиків. Ефективна економіка. 2011. № 4. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2011_4_18

5. Бернстайн П. Против богов: Укрощение риска / П. Бернстайн; [пер.с англ. А. Марантиди]. — М.: ЗАО "Олимп-Бизнес", 2000. — 400 с.

6. Вітлінський В. В. Аналіз, оцінка і моделювання економічного ризику / В.В. Вітлінський. — К.: Деміур, 1996. — 212 с.

7. Донець А. І. Економічні ризики та методи їх вимірювання: [навч. посіб.] / А.І. Донець. — К.: Центр навчальної літератури, 2006. — 312 с.

8. Ілляшенко С.М. Економічний ризик: [навч. посіб.] / С.М. Ілляшенко. — 2-ге вид., доп. і перероб. — К.: Центр навчальної літератури, 2004. — 220 с.

9. Рижиков В.С., Яковенко М.М., Латишева О.В., Дегтярьова Ю.В., Щелокова А.А., Коваленко О.О. Проектний аналіз. — Київ, 2007. — С. 226.

10. Лазаренкова Г.М. Аналіз моделювання і управління ризиком (в схемах та прикладах): [навч. посіб.] / Г.М. Лазаренкова. — "Новий світ — 2000", 2011. — 240 с.

11. Машина Н.І. Економічний ризик і методи його вимірювання: [навч. посіб.] / Н.І. Машина. — Київ: Центр навчальної літератури, 2003. — 188 с.

12. Andersen T., Schroder P. (2010). Strategic Risk Management Practice: How to Deal Effec-

tively with Major Corporate Exposures. Cambridge: Cambridge University Press.

13. Crouhy M., Galai D., Mark R. (2012). Risk Management. New York : McGraw-Hill.

14. Froot K.A., Shaferstein D., Stein J. (1994). A Framework for risk management. Harvard Business Review.

15. Баланс (Звіт про фінансовий стан) Форма № 1, Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід) Форма № 2 підприємства 1 на 31.12.2016 року.

16. Баланс (Звіт про фінансовий стан) Форма № 1, Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід) Форма № 2 підприємства 1 на 31.12.2017 року.

17. Баланс (Звіт про фінансовий стан) Форма № 1, Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід) Форма № 2 підприємства 2 на 31.12.2016 року.

18. Баланс (Звіт про фінансовий стан) Форма № 1, Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід) Форма № 2 підприємства 1 на 31.12.2017 року.

References:

1. Artimonova, I.V. (2012), "Classification of factors and types of economic risks of agrarian enterprises", *Ekonomika ta upravlinnia APK*, vol. 7 (93), pp. 20—25.

2. Balabanov, I.T. and Balabanov, A.I. (2004), *Strahovanie: uchebnik dlja vuzov* [Insurance: a textbook for universities], Piter, St.Petersburg, Russia.

3. Baldzhy, M.D. (2013), "Improvement of the economic risk management process when making national economic decisions. Bulletin of socio-economic research", *Visnyk sotsial'no-ekonomichnykh doslidzhen'*, vol. 4 (51), pp. 197—204.

4. Botvynovs'ka, O.L. (2011), "Modern tendencies of foreign experience of index insurance of agrarian risks", *Efektivna ekonomika*, vol. 4, available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2011_4_18 (Accessed 10 Dec 2018).

5. Bernstajn, P. (2000), *Protiv bogov: Ukroshhenie riska* [Against the gods: taming the risk], ZAO "Olimp-Biznes", Moscow, Russia.

6. Vitlins'kyj, V.V. (1996), *Analiz, otsinka i modeliuvannia ekonomichnoho ryzyku* [Analysis, estimation and modeling of economic risk], Demur, Kyiv, Ukraine.

7. Donets', L.I. (2006), *Ekonomichni ryzyky ta metody ikh vymiriuvannia* [Economic risks and methods of their measurement], Tsentr navchal'noi literatury, Kyiv, Ukraine.

8. Illiashenko, S.M. (2004), *Ekonomichnyj ryzyk* [Economic risk], Tsentr navchal'noi literatury, Kyiv, Ukraine.

9. Ryzhykov, V.S. Yakovenko, M.M. Latsheva, O.V. Dehtiar'ova, Yu.V. Schelokova, A.L. and Kovalenko, O.O. (2007), *Proektnyj analiz* [Project analysis], Kyiv, Ukraine.

10. Lazarenkova, H.M. (2011), *Analiz modeliuvannia i upravlinnia ryzykom* (v skhemakh ta prykladakh) [Modeling and risk management analysis (in schemes and examples)], "Novyj svit - 2000", Lviv, Ukraine.

11. Mashyna, N.I. (2003), *Ekonomichnyj ryzyk i metody joho vymiriuvannia* [Economic risk and methods of its measurement], Tsentr navchal'noi literatury, Kyiv, Ukraine.

12. Andersen, T. and Schroder, P. (2010), *Strategic Risk Management Practice: How to Deal Effectively with Major Corporate Exposures*, Cambridge University Press, Cambridge, UK.

13. Crouhy, M. Galai, D. and Mark, R. (2012), *Risk Management*, McGraw-Hill, New York, USA.

14. Froot, K.A. Shaferstein, D. and Stein, J. (1994), "A Framework for risk management", *Harvard Business Review*.

15. Ministry of Finance of Ukraine (2016), "Balance Sheet (Statement of Financial Position) Form No. 1, Statement of Financial Results (Combined Income Statement) Form № 2", available at: <https://buhgalter911.com/blanki/finansovaya-otchetnost/formi-finansovoi-zvitnosti-zgidno-npsbo-1/formy-finansovoyi-zvitnosti-dodatok-1/> (Accessed 20 Dec 2018).

16. Ministry of Finance of Ukraine (2017), "Balance Sheet (Statement of Financial Position) Form No. 1, Statement of Financial Results (Combined Income Statement) Form № 2", available at: <https://buhgalter911.com/blanki/finansovaya-otchetnost/formi-finansovoi-zvitnosti-zgidno-npsbo-1/formy-finansovoyi-zvitnosti-dodatok-1/> (Accessed 20 Dec 2018).

17. Ministry of Finance of Ukraine (2016), "Balance Sheet (Statement of Financial Position) Form No. 1, Statement of Financial Results (Combined Income Statement) Form № 2", available at: <https://buhgalter911.com/blanki/finansovaya-otchetnost/formi-finansovoi-zvitnosti-zgidno-npsbo-1/formy-finansovoyi-zvitnosti-dodatok-1/> (Accessed 20 Dec 2018).

18. Ministry of Finance of Ukraine (2017), "Balance Sheet (Statement of Financial Position) Form No. 1, Statement of Financial Results (Combined Income Statement) Form № 2", available at: <https://buhgalter911.com/blanki/finansovaya-otchetnost/formi-finansovoi-zvitnosti-zgidno-npsbo-1/formy-finansovoyi-zvitnosti-dodatok-1/> (Accessed 20 Dec 2018).

Стаття надійшла до редакції 21.12.2018 р.